

Jannie Steegenga en Ella Kwakkestein bezochten Finland, samen met 18 docenten van Groningse scholen en 6 Groningse leerlingen. Op drie verschillende scholen spraken zij met leraren, docenten, schoolleiders en schoolopleiders, onder andere op zoek naar een antwoord op de vraag 'Hoe creëer je eigenaarschap en verantwoordelijkheid bij leerlingen?'

Wortels en vleugels

Geef vertrouwen en creëer verantwoordelijkheid

DOOR JANNIE STEEGENGA EN ELLA KWAKKESTEIN

Stel dat de eerste focus van het onderwijs zou zijn om samen met de leraar en je klasgenoten uit te zoeken wie je bent en wat je kunt. Dat je vanaf de eerste dag dat je op school komt geen druk voelt om te moeten presteren maar dat je in een atmosfeer van ruimte en vrijheid uitgedaagd wordt het beste uit jezelf te halen. Dat de focus van leraren is: 'Grow them roots and wings'. Wortels, zodat je stevig op je benen komt te staan doordat je het gevoel meekrijgt dat je ertoe doet en erbij hoort. En vleugels, zodat je lef ontwikkelt om vanuit je kwaliteiten te experimenteren en je vleugels uit te slaan. Dat je in een atmosfeer zit waarin tot in de vezels van het systeem vertrouwen aanwezig is. Waar je verantwoordelijkheid krijgt en dus ook neemt. En dit allemaal op alle lagen in de school. Van leerling tot schoolleiding en overheid.

Stel dat dat zo was, wat zou dat doen met eigenaarschap? En wat vraagt dit van leerlingen en (de opleiding van) leraren? Een van de conclusies die we trokken na alle gevoerde gesprekken in Finland is dat eigenaarschap ontstaat als vertrouwen gegeven wordt en als de betrokkenen autonomie ervaren. Mensen ervaren autonomie als zij de vrijheid hebben om keuzes te maken. Dit principe zagen we op de Finse scholen doorgevoerd in alle lagen in de school: op het niveau van de leerling, de leraar en de schoolleiding.

Keuzes die (een gevoel van) autonomie geven

In Finland hebben de leerlingen een groot scala aan keuzes: keuze in **wat** je leert, **waar** je leert, **wanneer** je leert, **hoe** je leert, **met wie** je leert en **hoe** je afsluit (aantoont dat je de doelen behaald hebt).

Enkele voorbeelden:

In Finland wordt in de bovenbouw gewerkt met een modulair systeem van 'courses'. Een course duurt 6 weken en een afrondingsweek. Iedere course bestaat uit 3x 75 minuten les per week. Leerlingen kiezen 5 à 6 courses per 7 weken. Een leerling moet, gedurende 3 jaar bovenbouw, 75 courses voldoende afronden.

Niet voldoende? Dan moet je de course over doen. Zeer motiverend! Van deze 75 courses zijn er 50 verplicht (o.a. Fins, Zweeds, wiskunde).

- Leerlingen mogen 25 courses uit een breed scala van courses kiezen.
- Ze kiezen in overleg met de studiecounselor **wanneer** zij welke courses volgen.
- Daarmee hebben ze ook enige invloed in de keuze **met wie** ze in de groep komen of zelfs bij **welke docent** ze een bepaalde course willen volgen.
- Docenten geven bij de start van elke course heel duidelijk de doelen aan en het minimum dat een leerling moet doen. **De leerling kiest zelf op welke wijze hij wil verdiepen of verbreden.** Deze 'extra' inzet wordt gewaardeerd in een cijfer.
- De leerling maakt **zelf een planning** hoe hij, naast de verplichte instructie, zijn course indeelt.
- De docent richt zich vooral op de 'macro-doelen'. De leerling **kies welke micro-doelen** hij wil uitwerken en presenteren aan de klas. De docent vertrouwt erop dat alle micro-doelen op deze wijze aan de orde komen voor alle leerlingen.
- De leerling kan kiezen tussen veel **verschillende werkvormen**. Er ligt veel nadruk op coöperatief leren. Leerlingen kiezen zelf **met wie** ze samenwerken.

- Bij de start van de course bespreekt de leraar met de leerlingen 'Hoe leren jullie het best?' De docent past, zo mogelijk, zijn lessen aan aan de leerstijl van de groepsleden.
- Binnen de meeste courses kunnen leerlingen zelf kiezen op welke manier zij de leerdoelen uitwerken en hoe zij de course willen afsluiten.

Vertrouwen geven

Behalve de vele keuzes die het eigenaarschap doen toenemen zagen we vooral in de wijze waarop de docenten met de leerlingen omgingen hoe het eigenaarschap vergroot werd door vertrouwen te geven.

In alle scholen is het hele gebouw leerruimte van de leerlingen! Overal zijn zorgvuldig ontworpen werkplekken waar leerlingen kunnen werken. Samen of alleen. Leerlingen moeten het wel 'verdienen' om buiten de klas te werken. Ze moeten aantonen dat ze dat daadwerkelijk aankunnen. Een aantal scholen gebruikt hiervoor de zogenaamde 'circle of trust'. Als je hulp nodig hebt van de docent zit je in de binnenste cirkel, in de klas, bij de docent. Kun je aardig alleen werken maar is het verstandig dat de docent in de buurt is dan mag je een plekje zoeken in cirkel 2, rondom de klas. Kun je goed zelfstandig werken en toon je als attitude dat je anderen ook helpt dan mag je een werkplek zoeken in de buitenste cirkel (de hele school). Geef je er blijk van niet aan de afspraken te voldoen, dan word je door de docent weer een cirkel teruggeplaatst.

Het werken vanuit vertrouwen in plaats van controle vraagt een andere mindset van leraren. De Groningse leerlingen, die deel uitmaakten van ons reisgezelschap, formuleerden het als volgt: 'De leraren zitten er niet zo bovenop. Als je niet oplet is dat gewoon je eigen verantwoordelijkheid'. Een Finse docent zei: 'Iedereen heeft wel eens een 'bad day'. We geven de leerling dan de ruimte om zich even terug te trekken / niet mee te doen / op zijn telefoon te zitten. Ik ga er van uit dat die leerling het op een later moment wel weer oppakt en goedmaakt'. Een Finse leerling vertelde: 'Je hoeft niets te doen maar ze verwachten het wel en dus doe je het'. Een Groningse leerling vatte het op onze laatste dag in de evaluatie goed voor haar eigen docenten samen: 'Weet je, Nederlandse leraren zijn controleurs. Finse leraren zijn gidsen!'

Deze andere grondhouding ontstaat in Finland al gedurende de (academische) lerarenopleiding, waar men uitgebreid aandacht besteedt aan eigenaarschap en vertrouwen. Andere

Leerlingen moeten het wel 'verdienen' om buiten de klas te werken.

aandachtspunten in de opleiding zijn uiteraard pedagogiek en didactiek, waarbij de vakinhoud ondergeschikt is aan de pedagogiek en de ontwikkeling van de leerling als mens. Wortels en vleugels!

Het is interessant om je eigen school eens in ogenschouw te nemen en je af te vragen 'op welke facetten hebben de leerlingen bij ons op school eigenlijk daadwerkelijk keuzevrijheid? Waar geven we ze echt vertrouwen? Op welke manier zouden wij een stap kunnen zetten op weg naar meer vertrouwen en keuzevrijheid? Wat zou dat betekenen voor onze leerlingen en leraren?'

Wij zijn in ieder geval erg onder de indruk geraakt van wat we hebben ervaren in Finland, de onderstroom van vertrouwen en de mate van eigenaarschap, doorleefd op elke laag van de school. ●

► **Jannie Steegenga en Ella Kwakkestein zijn beiden adviseur bij LinQue Consult. De studiereis werd uitgevoerd door ICT&E van Bob Hofman.**